

Schwersohn, Menachem Mendel

ספר

שערי המועדים

הג התנוכה

לקט בייאורים ואמרות קודש

מכבוד קדושת

ארמו"ר מנחם מענדל

זקוקלה"ה ונבי"ה ז"צ

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי

"היכל מנחם"

מרכז להפצת מצינינות החסידות

בעיה"ק ירושלים ת"ו

שנת תשמ"א אלפים שבע מאות תמישים וחמש לכריאה

ירושלים, רחוב ישעיהו 22
טל. 02-384928, פאקס 385015, ת.ד. 5955
בני ברק, רחוב ירושלים 12
טל. 03-5795729, פאקס 03-5792493
כפר חב"ד, ת.ד. 3. טל. 03-9606100

בהזמנות לפנור:
— "היכל מנחם"
— "היכל מנחם"
— "קה"ת"

פז

הדבדבץ בין נרות חנוכה לשאר נרות של מצוה

א. נרות חנוכה נברלים משאר נרות של מצוה, — אפילו מנרות המקדש — אף שנרות חנוכה מקורם בנרות המקדש — בכך שנשאר נרות מצוה הם אמצעי בלבד לתכלית מסויימת שמשיגים על ידי הנרות, אבל נרות חנוכה, הם עצמם הכוונה והתכלית.

נרות של מצוה נחלקים ככלל לשני סוגים: (א) נרותה עשויים לכבוד, כמו נרות בית הכנסת וכיו"ב, שמדליקים אותם בבית הכנסת לכבוד, ולא מפני אורם; שלכן אי אפשר לבוד עליהם ברכת בורא מאורי האש, להבדלה'; (ב) נרות המדליקים אותם כדי שיאירו, כנרות שבת שמדליקים אותם כדי שיביאו שלום בית על ידי אורם;

גם בנרות המקדש נאמר² "יאירו שבעת הנרות", מדליקים אותם לאורם, וכן גם נרות חנוכה הם כשכיל האור. שכן לגבי הדין של "אין מבדילים על נר חנוכה" נזקקו לטעם מפני שאסור להנות מהם³. ומובן מזה, שאם מותר להנות מהם היו יכולים להכריז עליהם, משום שענינם הוא האור.

אבל בסוג השני עצמו, שונים הם נרות חנוכה מנרות שבת ונרות המקדש, שאור נרות שבת ונרות המקדש הוא לשם תכלית: לשם שלום בית (נרות שבת), או בכדי להיות עדות לכל באי עולם, שהשכינה שורה בישראל (נרות המקדש)⁴. אבל נרות חנוכה אין אורם לשם מטרה אחרת, כי אם תכליתם קיימת בהם עצמם.

1) ברכות נג. א. שר"ע אדמוה"ז סי' כספר מועדים בהלכה להרש"י ש"י ז"ן.
תצ' סעי' יז.

2) במדבר ת, ב. חצ' סעי' יז.

3) שר"ע או"ח סי' תרפא. תאריך בזה בחוסי' שם.

4) שבת כב, ב. עיי' ספרא תובא

מטרת גזירות היוונים היתה: "להשכיחם תורתך" תורה שצד, את האלוקות שבמורה שהיא למעלה מהשכל. הם לא התנגדו לכך שבני ישראל ילמדו את שכל וחכמת התורה; רצונם היה רק שלא יורגשו בלימוד התורה שהיא תורתו של הקב"ה. וכן גם "להעבירם מחוקי רצונך" — שבני ישראל לא יקיימו את ה"חוקים", את המצוות שהם מעל השכל, ש"קיימן הוא מתוך קבלת עול, משום שכן הוא "רצונך". כלומר היוונים היו מסכימים אפילו לכך שישאל יקיימו את סוג המצוות שהן בגדר חוקים, על ידי הסברה מסוימת: אפשר ליישם חוקים, גם כשאננם מוכנים בשכל, כי סומכים על כך שמצוה החוקים בהיותו בעל שכל נפלא, יש לו מן הסתם גם בחוקים אלו שגם שכלי. לקיום החוקים באופן כזה — לא התנגדו היוונים כל כך בעיקר אכפת היה להם מכך שבני ישראל מקיימים את החוקים בקבלת עול לגמרי, ללא כל הסברה, רק משום שכן ציוה הקב"ה¹⁰.

זהו גם הביאור מדוע טמאו היוונים כל השמונים שהיו בבית המקדש. כל ענין הטומאה והטהרה הוא הרי למעלה מהשכל, כמו שאומר המדרש¹¹: "אמר הקב"ה חקה חקתי גזירה גזרתי ואי אחה רשאי לעבור על גזרתי" — אין כל ביאור בשכל מדוע מת מטמא ומקוה מטהרה, אלא שכן הוא חוק וגזירת הקב"ה ואין בני ישראל רשאים לעבור עליו. וכיון שטומאה היא ענין שהוא נעלה לגמרי משכל האדם, על כן נלחמו היוונים נגדו ו"טמאו כל השמונים שבהיכל".

גם עכורה בני ישראל באותו זמן היתה באופן של למעלה מטעם ודעת — כמלחמתם נגד היוונים הלכו כמסירות נפש (חלקים נגד גבורים וכו') למען ה' תורתו ומצוותיו, והרי כל ענין המסירות נפש הוא למעלה מהשכל.

(10) ראה ג'ר"כ "היום יום" ב' טבת.

(9) ראה במדב"ר (פ"ט, ט): על כל

אלה עמתי ופרש של פיה אדומה כו' וחוקה ממני, וישם (פ"ט, ט): א"ל הקב"ה

סוף הל' מקראות.

לך אי מגלה טעם פיה.

ואף שהגמרא אומרת שגזירות חנוכה הם ל"פרסומי ניסא", כדי לפרסם הגם על ידי אדם — אין הכוונה, שכל ענינם הוא לשם כך, אלא שמלבד תכליתם העיקרית יש בהם ענין נוסף, שהם מפרסמים את נט חנוכה⁵. וראיה לכך שגם כשאין פרסומי ניסא כלל, מקיימים את מצות נרות חנוכה ומכריזים עליהם ברכה בשם ומלכות.

בנרות שבת, אם מדליקים אותם באופן שאינו מביא לתכלית זו של שלום בית — כגון שיש כמה בעלי בתים שמדליקים את נרות השבת באותה מנורה, ואין הנרות הנוספים מוסיפים אור, וכמלא גם לא שלום בית, אסור לבדך על נרות אלו⁶. ואילו בנרות חנוכה הדיון פשוט⁷: "נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם", אף שהג' השני במנורה אינו מוסיף כלום בפרסומי ניסא, כמו כן אומרת הגמרא⁸. ש"בשעת הסבה", כשאי אפשר להדליק נרות חנוכה באופן של פרסומי ניסא, די בהנחת הנרות על השלחן לעצמו ומבד עליהם. הרי שענין פרסומי ניסא בנרות חנוכה הוא רק תוספת לתכליתם העיקרית — או הנרות עצמו.

דקדוק בין ישראל לקב"ה — למעלה מטעם ודעת

ב. פנימיות הביאור כזה: כל עניני חנוכה — בין גזירות היוונים בימים ההם, בין מסירות הנפש של היהודים באותם הימים, שהביאה את נט החנוכה, בין הנס עצמו, וכמלא גם מצות נר חנוכה שתקנו חכמים לזכר הגם — נוגעים בהתקשרות בין ישראל לקב"ה שהיא למעלה מטעם ודעת.

(5) אין להקשות ממשנתו (לק"ש חלק ג' ע' 810) מל"ח מצד השלום שבהם

(6) ראה כ"ז בשו"ע אדמו"ר סי' רס"ג טע"י ובמקומות המסומנים שם.

(7) שבת כ"ג ע"ב. וכל מזה יורה מבחי" השלום שבנרות שבת), ומן השלום והנצחיות ש בו — כי

ענינים אלו, הם דברים נוספים בניח. (וע"ד הענין דפרסומי ניסא). אבל עיקר

לימוד התורה שעל ידו מתקשרים ישראל עם הקב"ה¹⁶ — נרות המקדש, שהם ערות שהשכינה שורה בישראל.

לימוד התורה "לשמה", לשם התורה עצמה, ללא מטרת צדדיות, שזוהי התורה כפי שהיא מאוחדת עם עצמותו ית'; שבעצמות — וכמילא גם בתורה כפי שהיא מאוחדת עמו — אין שייך לומר איזו שהיא תכלית אחרת ח"י מלבד הוא עצמו — נרות תנוכה¹⁸.

ד. אף שפרסומי ניסא הוא רק ענין נוסף לעיקר המצוה של נר תנוכה עצמו, אין סתירה לדבר מהו"ק¹⁹ שאם הוליק נרות תנוכה במקום (שהוא למעלה מעשרים אמה שעיף האדם אינה שולטת שם) או בזמן²⁰, שאי אפשר שיהיה פרסומי ניסא — אין מקיימים המצוה. כי גדר מצות הדלקת נר תנוכה הוא — שהאור תצד עצמו יהיה אור המאיר לבני אדם²¹, (ולתחילה גם באופן של פרסום), אבל אין מוכרח שאנשים אכן יקבלו אור זה בפונע. אלא שהאור צריך להיות אור כזה שמצד האור הוא מאיר לבני אדם²².

עפ"י מ"ש בפנים, יוכן גם טעם הפלוגתא (שבת כא, ב), אם מותר להשתמש באור (רנ"ח), שטעם המ"ד ימורה להשתמש הוא לפי שהאור דנ"ח פועל ומשמש גם לעינים שבהשתלשלותו. וטעם המ"ד דאסור להשתמש לאורו, וכן הוא ההלכה, לפי שאין תכליתו של אור זה להשמש ולפעול בעולם, כי הוא למעלה מגדר השתלשלות, וגם כשפועל בעולם הוא בדרך נבדל (וב' עינים אלו נרמזים בשמן: מפעפע בכל דבר, ומ"מ אינו מתערב), שלכן אינו מתמצע ומתמעט בהמשכתו, כי אינו כבתי החלבשות.

16) דה"ג ענ, א. וראה תניא ספ"ה ופנ"ב נג.
17) ראה תניא פכ"ג. בהנהיגת הצ"צ לשם.
18) וכוה יומתק ג"כ מ"ש הרמב"ן (ר"פ בהעלותו) בשם המדריש: "אבל תורה שלפירושיו הכונה לנרות תנוכה) הנהיג אל מול פני המנוחה", ולכאורה, מה שייך בני"ח אל מול פני המנוחה? אלא שמרמז בה, בח"י התורה כמו שמיוחדת בעצמותו, שבהינה זו היא כולה פנים (ראה אגה"ק ד"ה דוד זמירות), פני המנוחה.
19) שם כב, א ופירש"י שם. ראה ג"כ רמב"ם הל' תנוכה פ"ג ופ"ד ח"ב.
20) עיין סו"ט תרע"ג בב"י, רש"י, מג"א, חמד משה, ועוד.
21) כדונתג המנוחה שונאמר בה יארן.
22) דונגמא לדכ"י: כל הואי לבילה אין בילה מעכב בו (מנותח קנ, ב). —

כך גם כנס תנוכה — נוסף על כך שכל נס הוא למעלה מטבע ושכל — הראה הקב"ה באמצעותו נס זה את הקשר המיוחד בינו לבין ישראל: "להראות חכתם של ישראל", שהוא למעלה מהגבלות השכל. וכיין שנס פך השמן מורה על הקשר בין ישראל להקב"ה באופן שלמעלה מכל מדידה והגבלה ("חבתו של ישראל"), לכן תקנו חכמים את עיקר המצוה של תנוכה בהדלקת נרות¹² כזכר לנס פך השמן (ולא את ענין ההלל וההודאה על נס הנצחון במלחמת היוונים), להראות את הקשר בין ישראל להקב"ה, שהוא למעלה מכל מדידה והגבלה¹³.
על פי זה יוכן מה שאורים של נרות תנוכה אינם אמצעי לשם איזה דבר, אלא תכליתם היא בהם עצמם, משום שהם מורים על הקשר עם הקב"ה, על עצמותו, כמילא אי אפשר לומר שהם לשם דבר אחר, חס ושלום.

ג. מדריגות בלומדי תורה
ג. כאמור לעיל, נרות שבת, נרות המקדש ונרות תנוכה עינים הוא — אור.

בגמרא נאמר¹⁴: ואין אור אלא תורה שונאמר כי נר מצוה ותורה אור. נמצא מזה, שהאור של כל שלישת סוגי הנרות הנזכרים לעיל, הם תורה. אלא שבתורה עצמה ישנן כמה מדריגות, שכלכלותם הם נרמזים בשלושה סוגי נרות אלו:
לימוד התורה על מנת לדעת כיצד לקיים מצוות, לדעת את המעשה אשר יעשן, שזהו — ככללות וכפמיניות — ענין התורה שעושה שלום בעולם¹⁵ — נרות שבת, שהם לשלום בית.

12) ראה תור"ה הוראה טובה מו, א. מג"א ר"ט תת"ו רכ"כ שם. צפנת פענח (להנאות מראגצוב) על הרמב"ם הל' תנוכה פ"ג ה"ג.
13) שזה ג"כ טעם מספר שמונה נרות תנוכה, שמספר שמונה מורה על בח"י שלמעלה מהגבלה, כמבואר לעיל, וטעם

אותן — אבל הנכרי יכול להלחם נגד קיום המצוות. וכשהיהודי אינו מתפעל ומוסר נפשו עליהן, יהרג — אין גם קיום המצוה. לא כן מצוות נר חנוכה, אליה אין האיני יהודי יכול לגשת לכטלה, כי אפילו בזמן גזירת השמד, ר"ל, אין הנכרי יכול להפריע לקיום מצוה זו, שכן בזמן כזה מצוות נר חנוכה היא כלשונו הגמרא: "מניחה על שלהנו ודו", ואין הנכרי יכול להפריע.

והביאור בזה כאמור לעיל: כיון שמצוות נר חנוכה מורה על ההתקשרות עצמות הנשמה עם הקב"ה, עם עצמותו ית', הרי זו בחינה שאין החטא מסוגל לפגום בה, וכמילא גם אי אפשר שיהיה בה ענין הגלות שבאה כתוצאה מן החטא ("ומפני חטאינו גלינו מארצנו"), ולכן אין ביכולתו של אף איש לבטל מצוות נר חנוכה. גוי יכול רק לגזור גזירה ולמנוע בעד אור הנר של חנוכה מלהאיר בחוק, בעולם, אבל בעצמותו של נר החנוכה אין איש יכול לפגום. על דרך המכואר בפירוש הרמב"ם²⁸, שנרות חנוכה "אינן בטילין לעולם", אין נוגע להם כלל כל העלם של גלות, או של עולם בכלל.

מח

נרות המקדיש נרות שבת ונרות חנוכה
תורה, תפיסה, מצוות

- ג' מצוות בנר: נרות ביהמ"ק, נר שבת, נר חנוכה.
- מנורה — תורה, וברמז רד"ל' הרוצה להחכים כו"י וס"י מנורה — ששה קנים מקבלים מנר האמצעי, ש"ס משנה ותושב"כ (ת"א²) —

28) ר"פ בהעלותן. וראה לקו"ש ח"ג נרמז השייכות ומנורה לתורה (וראה גם תדא"ג מהרש"א שם).
עי' 811.
1) ב"כ כה, ב: "הרוצה שיחכים ויקוהל פת, טע"ב: "ששה קנים היוצאים מן קנה האמצעי הם שיתא סדר ידירים. וסימנן.. מנורה בדרום", שבה

ה. הטעם הפנימי על כך שהנרות חייבים להיות מצד עצמם נרות מאירים לכל עד לאופן של פרסום: את הדרגת העליונות כאלקוּת, גם את אלו שהם למעלה מסדר השתלשלות, עד עצמות אין סוף ברוך הוא, צריכים להמשיך למטה²³. הם אמנם נעלים לגמרי מכל מדידה והגבלה של עולמות, אבל אפילו הדרגת העליונות ביותר צריכים שיושמכו באופן שהמטה יוכל לקבלם.

כך הוא גם בעבודת ה': כחח המסירות נפש והקשר העצמי של ישראל עם הקב"ה אין עיקר עינוי להיות אמצעי לעורר ולהאיר את הכוחות הגלויים. תכליתו היא עצם המסירות נפש, ההתקשרות עם הקב"ה, אבל צריך שכל המסירות נפש יהיה באופן גלוי, עד שיוכל להשפיע על הכוחות הגלויים לקיים תורה ומצוות, כמבואר בתניא²⁴, שקיום התורה וכמצוות תלוי במסירות נפש. אך אפילו אם כח המסירות נפש שבגלוי אינה משפיע, חס ושלום, בפועל, לקיים תורה ומצוות (כמו כנר חנוכה כשאינו מאיר בפועל לכני אדם), אין זה פגם בהמסירת נפש, כי אם פגם בכוחות הגלויים שהם אינם כלים לקבל ההשפעה מכח מסירות הנפש²⁵, אבל את מסירות הנפש הוא עורר [ולא רק שהוא תמיד שלם ככת, כמאמר רז"ל²⁶: "ישראל אף על פי שתטא ישראל הוא"].

ו. על פי זה יוכן דבר פלא שמצינו במצוות נר חנוכה, שבה היא שונה מכל המצוות. כל המצוות נקבעו באופן שיתכן שגוי יפריע לקיומן. אפילו שלוש המצוות עליהם נאמר²⁷: "יהרג ואל יעבור", יהודי חייב למסור נפשו עליהן, אי אפשר לנכרי לשלוט עליהן לבטל

השגה רק בכח' הדיאה לבר', ופי"מ נמשכים ופועלים בעולם, אלא שאין ההמשכה מתחממת בהגבלות העולם עד מהרה ירוץ דברו (כמבואר בקו"ש סי"ט קרח).
23) דירה לו ית' בהחתונים — כענין הדיקה.
24) ספ"ה.
25) ופי"ד גבא אפוס מחתתא רחמא
26) סנהדרין מד, א.
27) ש"ע יו"ד סי' קנז, א.